

**ILM-FAN HAQIDA TUSHUNCHA, ILMIY FAOLIYAT VA ILMIY
MUASSASALAR**

Abduraxmonov Muhammadrahim Erkinovich
Xolmurodov Ashur Erkin o'g'li
Jo'rayeva Shoxsanam Xolmirza qizi

Termiz davlat muhandislik va agrotexnologiyalar universiteti kimyoviy texnologiya
mutaxassisligi magistranti

Shaymardanova Mohichehra Alimardanovna

Termiz davlat muhandislik va agrotexnologiyalar universiteti kimyo muhandisligi
kafedrasi dotsenti, t.f.f.d.

Annotatsiya

Ushbu tezis ilm-fan tushunchasining ijtimoiy va gnoseologik mohiyatini, ilmiy faoliyatning intellektual mehnat sifatidagi o'ziga xos xususiyatlarini hamda ilmiy muassasalarning bilim ishlab chiqarishdagi institutsional rolini tahlil qilishga bag'ishlangan. Ilm-fan jamiyat taraqqiyotining strategik omili sifatida talqin qilinib, ilmiy faoliyatning bilish, tushuntirish va innovatsion funksiyalari ilmiy asosda ochib beriladi. Tezisdagi ilmiy muassasalarning ilmiy an'analarni shakllantirish, kadrlar tayyorlash va ilmiy natijalarni amaliyot bilan bog'lashdagi ahamiyati mantiqiy izchillikda yoritiladi. Ilm-fan, ilmiy faoliyat va ilmiy institutlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik zamonaviy taraqqiyot nuqtai nazaridan baholanadi.

Kalit so'zlar: Ilm-fan, ilmiy bilish, ilmiy izlanish, ilmiy faoliyat, ilmiy muassasa, akademik institut, innovatsion rivojlanish, bilimlar tizimi.

Abstract

This thesis is devoted to the analysis of the social and epistemological essence of the concept of science, the specific features of scientific activity as intellectual labor, and the institutional role of scientific institutions in the production of knowledge. Science is interpreted as a strategic factor in the development of society, and the cognitive, explanatory and innovative functions of scientific activity are revealed on a scientific basis. The thesis logically highlights the importance of scientific institutions in the formation of scientific traditions, training personnel, and linking scientific results with practice. The interrelationship between science, scientific activity, and scientific institutions is assessed from the perspective of modern development.

Keywords: Science, scientific knowledge, scientific research, scientific activity, scientific institution, academic institute, innovative development, knowledge system.

Kirish. Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida ilm-fan jamiyat hayotining barcha jabhalariga chuqur singib bormoqda. Iqtisodiyot, sanoat, ta'lim va madaniyat sohalaridagi tub o'zgarishlar ilmiy bilimlar asosida amalga oshirilmoqda. Shu sababli ilm-fanni faqat nazariy bilimlar majmuasi sifatida emas, balki jamiyatni rivojlantiruvchi faol kuch sifatida talqin etish zarurati yuzaga kelmoqda. Ilm-fanning ijtimoiy ahamiyati uning amaliy samaradorligi, innovatsion imkoniyatlari va strategik ta'sirida namoyon bo'ladi.

Ilmiy faoliyat esa mazkur jarayonning markaziy bo'g'ini bo'lib, inson tafakkurining ijodiy va tanqidiy qirralarini o'zida mujassam etadi. Ilmiy muassasalar esa ilmiy faoliyatni tashkiliy, moddiy va intellektual jihatdan qo'llab-quvvatlovchi asosiy tuzilmalardir. Shu jihatdan ilm-fan, ilmiy faoliyat va ilmiy muassasalarni alohida-alohida emas, balki yagona tizim sifatida tahlil qilish ilmiy jihatdan muhim ahamiyat kasb etadi.

Asosiy qism. Ilm-fan, eng avvalo, obyektiv borliqni mantiqiy asoslangan, tizimli va dalillarga tayangan holda o'rganishga qaratilgan ijtimoiy ong shaklidir. U tasodifiy bilimlardan farqli ravishda, tekshirilgan faktlar, umumlashtirilgan xulosalar va nazariy konsepsiyalar majmuasidan iborat bo'ladi. Ilmiy bilimlar vaqt o'tishi bilan boyib, aniqlashib boradi, bu esa ilm-fanning dinamik va rivojlanuvchan tabiatini ko'rsatadi. Shu jihatdan ilm-fan nafaqat mavjud haqiqatni aks ettiradi, balki yangi ilmiy muammolarni yuzaga chiqaradi.

Ilmiy faoliyat ilm-fanning ichki harakat mexanizmi bo'lib, u muammoni anglash, tadqiqot metodini tanlash, empirik ma'lumotlar yig'ish va nazariy umumlashtirish bosqichlarini qamrab oladi. Ilmiy faoliyatning asosiy belgilaridan biri – uning ijodiy xarakteridir. Tadqiqotchi mavjud bilim doirasidan chiqib, yangi g'oya va yondashuvlarni ishlab chiqishga intiladi. Shu sababli ilmiy faoliyat shaxsdan yuqori darajadagi intellektual mustaqillik, mantiqiy fikrlash va ilmiy mas'uliyatni talab qiladi.

Ilmiy muassasalar esa ilmiy faoliyatni barqaror va tizimli asosda amalga oshirish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratadi. Ular ilmiy maktablar va an'analarni shakllantirib, bilimlar uzluksizligini ta'minlaydi. Oliy ta'lim muassasalari va ilmiy-tadqiqot institutlari nafaqat ilmiy izlanishlar olib boradi, balki yangi avlod ilmiy kadrlarini tayyorlashda ham muhim rol o'ynaydi. Zamonaviy sharoitda ilmiy muassasalar innovatsion markazlar sifatida faoliyat yuritib, ilm-fan va ishlab chiqarish integratsiyasini ta'minlamoqda.

Quyidagi jadval ilm-fan tizimining funksional jihatlarini umumlashtirib ko'rsatadi:

Element	Tavsif	Jamiyatga ta'siri
---------	--------	-------------------

Ilm-fan	Nazariy va empirik bilimlar majmuasi	Ilmiy dunyoqarash shakllanishi
Ilmiy faoliyat	Tadqiqot va ijodiy izlanish	Yangi bilimlar ishlab chiqilishi
Ilmiy muassasa	Akademik va tadqiqot institutlari	Ilmiy jarayonni muvofiqlashtirish
Innovatsiya	Ilmiy natijalarning amaliy tatbiqi	Iqtisodiy va texnologik rivoj

Ilm-fan tizimining samaradorligi ilmiy muassasalarning mustaqilligi, akademik erkinlik va davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash darajasi bilan bevosita bog‘liqdir. Ilmiy muhit qanchalik erkin va raqobatbardosh bo‘lsa, ilmiy natijalar shunchalik dolzarb va samarali bo‘ladi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, ilm-fan jamiyat taraqqiyotining asosiy intellektual manbai bo‘lib, u ilmiy faoliyat va ilmiy muassasalar orqali real kuchga aylanadi. Ilmiy faoliyat shaxsiy ijod va ijtimoiy ehtiyojlar uyg‘unligida rivojlanadi, ilmiy muassasalar esa ushbu jarayonning barqarorligini ta‘minlaydi. Ilm-fan, ilmiy faoliyat va ilmiy muassasalarning o‘zaro uzviy aloqasi zamonaviy jamiyatning innovatsion salohiyatini belgilovchi muhim omil hisoblanadi. Shu bois ilmiy infratuzilmani rivojlantirish va ilmiy faoliyatni qo‘llab-quvvatlash strategik ahamiyatga ega vazifa sifatida qaralishi lozim.

REFERENCES

1. Kuhn T. Ilmiy inqiloblar tuzilmasi. – Moskva: AST, 2010. – 320 s.
2. Popper K. Ilmiy bilish mantiqi. – Moskva: Progress, 1983. – 544 s.
3. Karimov I. A. Yuksak ma‘naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma‘naviyat, 2008. – 176 b.
4. Mirziyoyev Sh. M. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2022. – 432 b.
5. Abdullaeva M. Ilmiy tadqiqot metodologiyasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020. – 256 b.
6. Zimnyaya I. A. Ilmiy bilish nazariyasi. – Moskva: Logos, 2006. – 384 s.
7. To‘xtasinov R. Ilm-fan va innovatsiyalar asoslari. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2019. – 300 b.